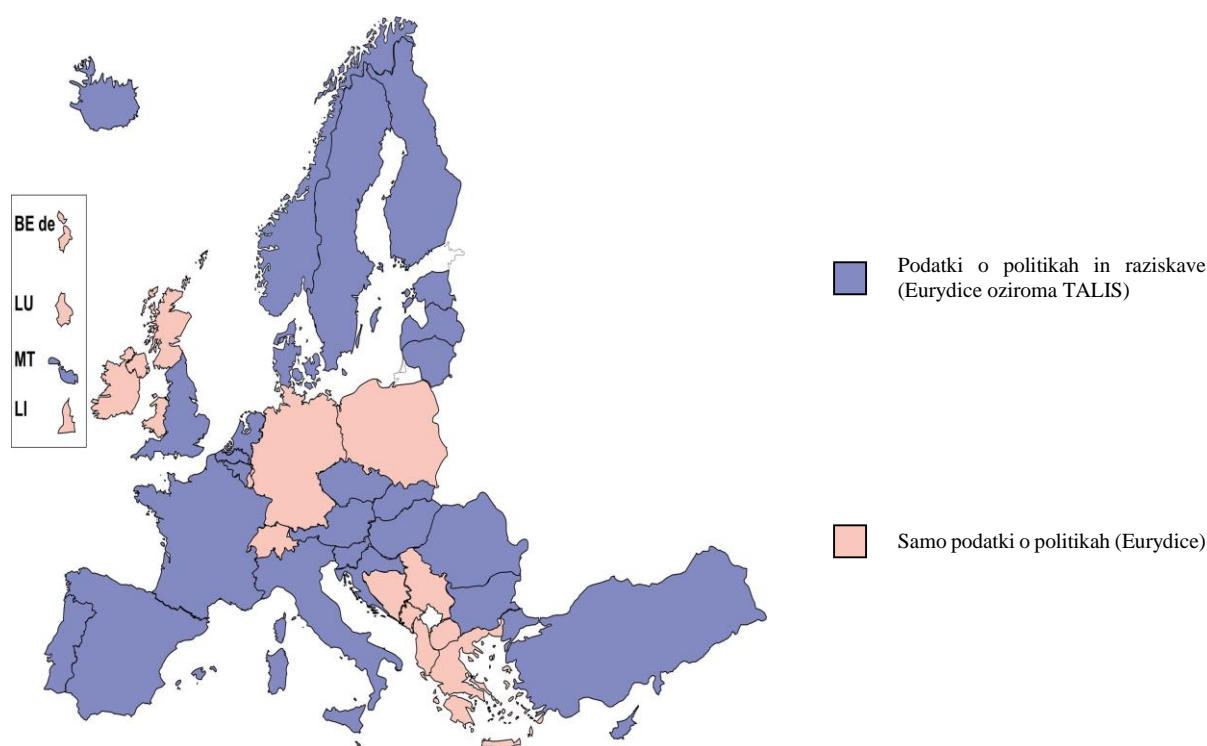

POROČILO EURYDICE UČITELJI V EVROPI: KARIERA, RAZVOJ IN DOBROBIT

Poročilo, ki temelji na podatki za referenčno obdobje 2018 do 2020, obravnava poklicno življenje učiteljev na nižji sekundarni ravni, to so v Sloveniji učitelji tretjega obdobja osnovne šole, ki poučujejo v 7., 8. in 9. razredu (ISCED 2). Ugotovitve analize temeljijo na kvalitativnih podatkih 27 držav članic EU ter Združenega kraljestva, Švice, Albanije, Bosne in Hercegovine, Islandije, Lihtenštajna, Črne gore, Severne Makedonije, Norveške, Srbije in Turčije o politikah in predpisih ter na kvantitativnih podatkih raziskave TALIS, ki obravnava prakse in dožemanje učiteljev in ravnateljev.

Slika 1: Države, na podatkih katerih temelji poročilo 2018/2020

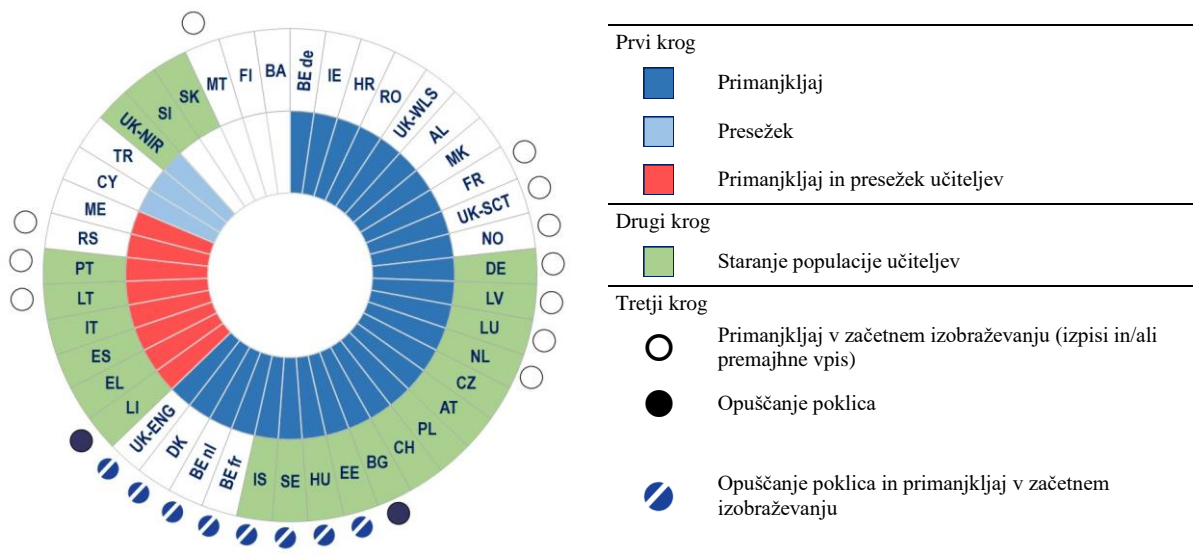
Vir: Eurydice.

Učitelji imajo osrednjo vlogo v doseganju kakovosti v izobraževanju. So gonilna sila učnega procesa učencev. Pandemija COVID-19 in nenaden prehod na izobraževanje na daljavo sta samo še poudarila pomembno vlogo učiteljev v zagotavljanju enakega dostopa do kakovostnega učenja za vse učence. Učitelji so v središču zelenega prehoda in digitalne preobrazbe, zato so z njimi povezane tudi vse večje zahteve, odgovornosti in pričakovanja. Poročilo EURYDICE poročilo pokriva različne vidike profesionalnega življenja učiteljev, od privlačnosti poklica, priprave in vstopa v poklic, profesionalnega razvoja učiteljev, ocenjevanja, delovnih pogojev, vse do počutja, in prispeva k razpravi na teh odločilnih področjih.

POKLICNA KRIZA

Po zadnjih ugotovitvah učiteljski poklic v Evropi izgublja privlačnost. Govori se o tako imenovani poklicni krizi, ki se kaže v pomanjkanju in/ali presežku učiteljev, staranju populacije učiteljev ter premajhnemu vpisu v začetno izobraževanje učiteljev in opuščanju poklica. Slovenija je v skupini poleg Malte, Slovaške, Finske in Bosne Hercegovine, ki niso poročale o pomanjkanju ali presežku učiteljev. V Sloveniji tudi ne beležimo upada vpisa ali povečanega izpisa iz začetnega izobraževanja učiteljev in/ali opuščanja poklica. V Sloveniji smo prepoznali predvsem izziv staranja populacije učiteljev.

Slika 2: Glavni izzivi zaposlovanja učiteljev

Vir: Eurydice.

DELOVNI POGOJI

Dejavniki, ki pomembno vplivajo na privlačnost poklica so delovni pogoji, tip delovnega razmerja, plače in upokojitvena starost učiteljev.

Zaposlitev

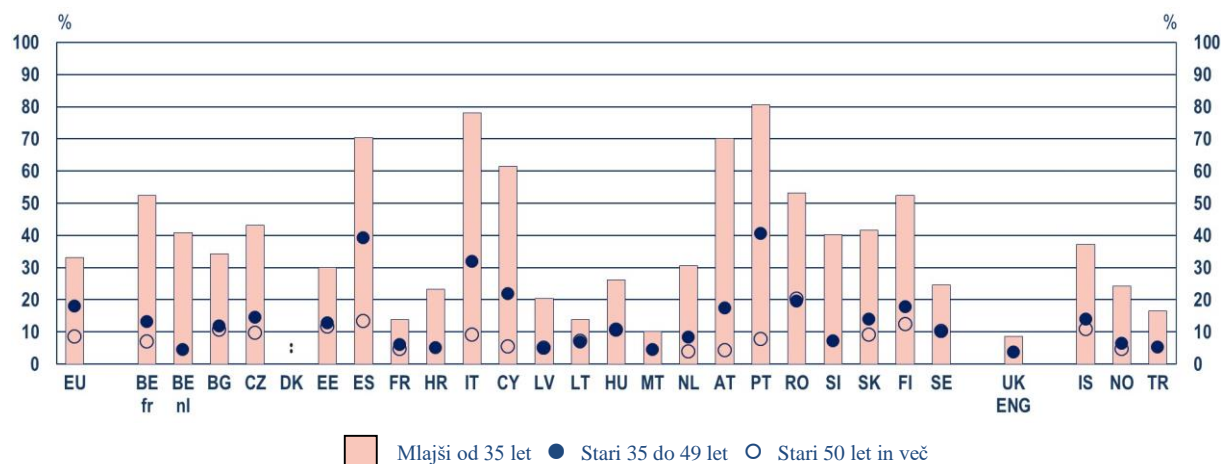
V Evropi vstopajo kvalificirani učitelji praviloma v delovno razmerje po treh tipih pogodb, ki učiteljem zagotavljajo različne stopnje varnosti in statusa. To so pogodbe o delovnem razmerju, po katerih imajo učitelji:

- status zaposlenega po splošni zakonodaji o delovnih razmerjih,
- status javnega uslužbenca (*public employee*) ali
- status državnega uradnika (*civil servant*).

Po podatkih raziskave TALIS 2018 je na ravni EU v povprečju več kot 80 odstotkov učiteljev zaposlenih za nedoločen čas. Slovenija je z 91 odstotki zaposlenih za nedoločen čas nad povprečjem EU. Vseeno ostaja v evropskih državah eden na pet učiteljev zaposlen za določen čas in to praviloma kratkotrajno (eno šolsko leto ali manj).

Po podatkih OECD (2020) je pomembno več mladih učiteljev, ki sklenejo pogodbo za določen čas, kot njihovih starejših kolegov. Na ravni EU je eden od treh učiteljev (to je 33 odstotkov), mlajših od 35 let, zaposlen po pogodbi za določen čas, v Sloveniji je ta delež celo 44.

Slika 3: Delež učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju, zaposlenih za določen čas, po starostnih skupinah, 2018

Vir: Eurydice na podlagi podatkov TALIS 2018.

Pogodbe o delovnem razmerju učiteljev med drugim praviloma določajo tri vidike delovnega časa: učna obveznost, čas prisotnosti na šoli in delovne ure skupaj. V skoraj polovici sistemov izobraževanja je določen delovni čas učiteljev 40 ur na teden. V več sistemih izobraževanja določen delovni čas učitelja, zaposlenega za polni delovni čas, sestavljata učna obveznost in delovne ure skupaj. V Sloveniji imajo učitelji določene delovni čas, število ur učne obveznosti, možnost opravljanja do 10 ur na teden dejavnosti izven prostora delodajalca. Učna obveznost v urah (v poročilu primerjalno štetih v 60 minutah in ne pedagoških urah) na teden po pogodbi je v Evropi različno določena: od najmanj 12 v Turčiji do največ 26 na Madžarskem. Na ravni EU so učitelji v raziskavi TALIS 2018 poročali, da manj kot polovico svojega pogodbeno določenega delovnega časa, to je 46,8 odstotkov, namenijo poučevanju. Ostalih 25 odstotkov časa namenijo načrtovanju, pripravi, ocenjevanju in popravljanju, 28 odstotkov pa namenijo drugim dejavnostim, kot so svetovanje, profesionalni razvoj in komunikacija s starši in/ali skrbniki učencev. V Sloveniji in nekaj drugih državah je učna obveznost odvisna tudi od učnega predmeta.

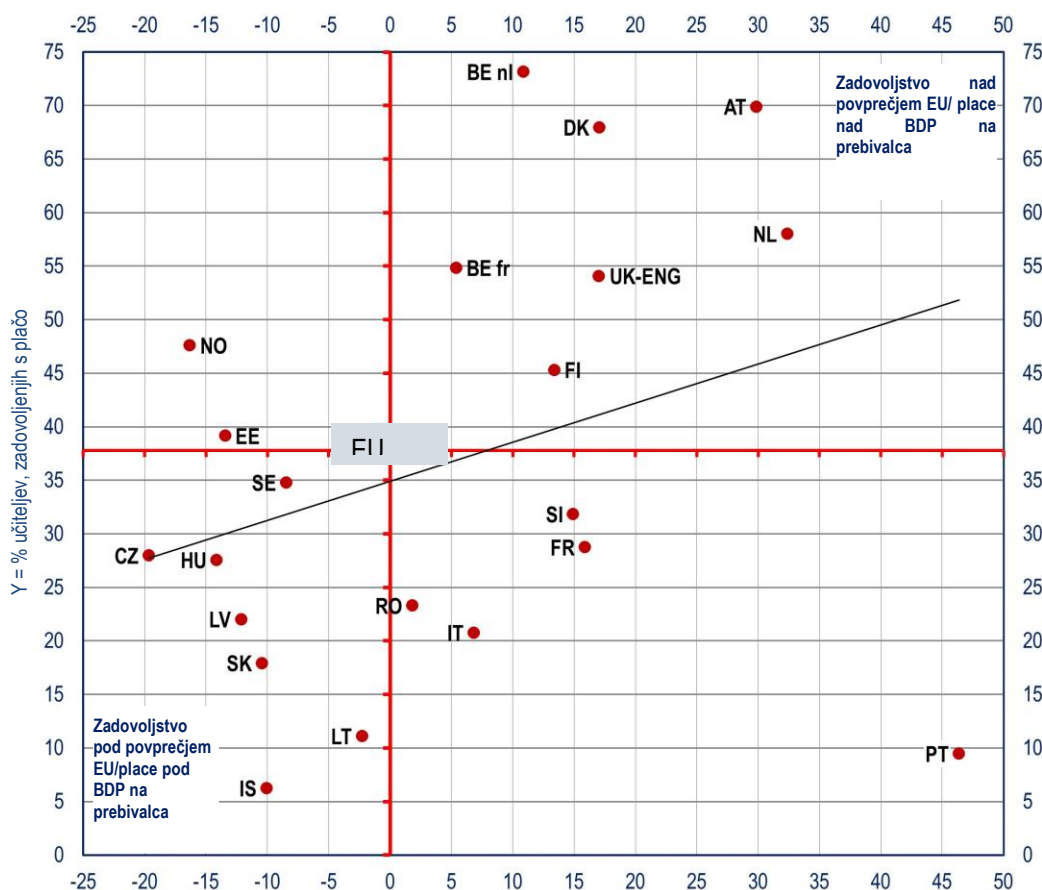
Plače

Podatki o razmerju med plačami in zadovoljstvom s plačo v raziskavi TALIS 2018 kažejo, da je na ravni EU samo 37,8 odstotka učiteljev zadovoljnih ali zelo zadovoljnih s plačo, pri čemer je ta odstotek nižji od 30 v več državah. Obstajajo pomembne razlike med plačami učiteljev v vzhodni Evropi in učiteljev v preostali Evropi, vendar je treba pri tej oceni obvezno upoštevati letno neto dejansko plačo glede na državni bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca in s tem na ekonomsko ozadje posamezne države.

V skupini tako imenovanih vzhodnoevropskih držav, samo v Sloveniji in Romuniji plače učiteljev niso nižje od BDP na prebivalca.

V državah, v katerih je povprečna letna bruto dejanska plača višja od BDP na prebivalca, so učitelji različno zadovoljni s plačami. V Sloveniji manj učiteljev, kot je povprečje EU, meni, da je njihova plača zadovoljiva, kljub pozitivni razliki med BDP in plačo. To je lahko povezano s počasnim kariernim napredovanjem. V Sloveniji so plače učiteljev v zadnjih 10 letih (od gospodarske krize 2009) stagnirale. Napredovanje v višji plačni razred je bilo v letih 2011 in 2012 zamaknjeno in v letih 2013 in 2014 celo zamrznjeno. Zakonsko določena plača za mlade učitelje se je v 2016/2017 glede na 2009/2010 dejansko zmanjšala.

Slika 4: Delež učiteljev, zadovoljnih s plačo, in razlika med povprečno letno bruto plačo (EUR) in BDP na prebivalca, nižje sekundarno izobraževanje, 2018/2019

Vir: Eurydice na podlagi podatkov Eurydice in TALIS 2018.

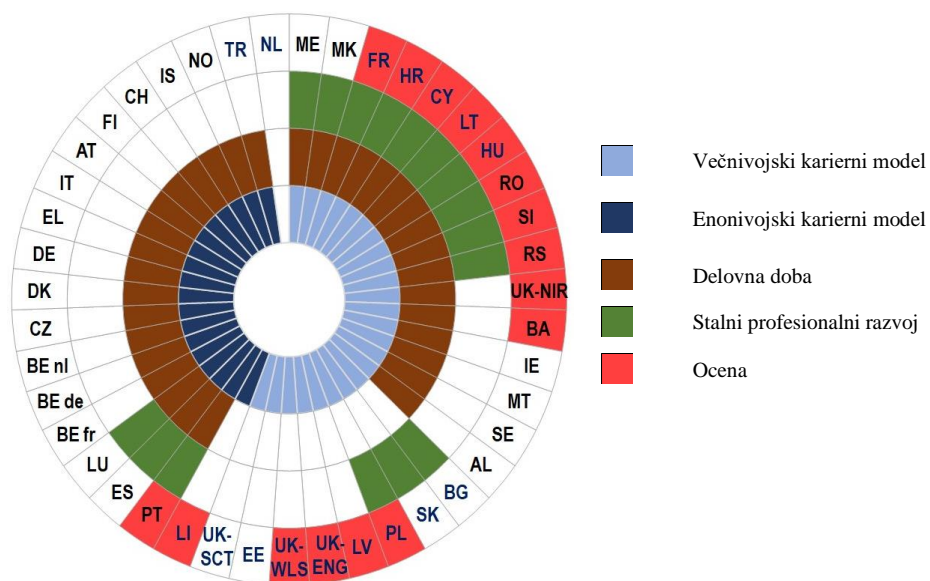
Upokojitvena starost

V večini evropskih sistemov izobraževanja (16) je uradna upokojitvena starost učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju tako za moške kot ženske 65 let. Tako je tudi v Sloveniji. V 13 sistemih je upokojitvena starost višja in v 9 nižja. V državah, kjer je trenutno upokojitvena starost določena nižje, načrtujejo postopno povečanje starosti v prihodnjem obdobju. Iz podatkov je razvidno, da so v več državah zmanjšali ali celo ukinili razliko med upokojitveno starostjo za moške in upokojitveno starostjo za ženske.

Karijerne možnosti učiteljev so lahko pomemben motivacijski dejavnik, ki jih spodbuja, da razvijajo svoje spretnosti in tako zagotavljajo kakovostno poučevanje. V 24 evropskih sistemih izobraževanja je karierna struktura organizirana večnivojsko, pri čemer so za vsak nivo določene raven kompetence, naloge, vloge in/ali hierarhična razmerja; v 18 sistemih je karierna struktura organizirana na enem nivoju, to je povišanju plače. V slednji strukturi učitelji lahko pridobivajo izkušnje in prevzemajo naloge in odgovornosti, vendar se pri tem ne stopajo na novo raven karijerne lestvice.

V sistemih z večnivojsko karierno strukturo morajo učitelji izpolnjevati različne zahteve, če želijo napredovati. V dveh tretjinah takšnih sistemov pri napredovanju upoštevajo delovno dobo. V več kot polovici upoštevajo tudi stalni profesionalni razvoj in v dveh tretjinah sistemov tudi oceno dela. V več kot tretjini za napredovanje upoštevajo vse tri elemente, tudi v Sloveniji.

Slika 5: Pogoji za karierno napredovanje v enonivojskem in večnivojskem modelu, nižje sekundarno izobraževanje 2019/2020

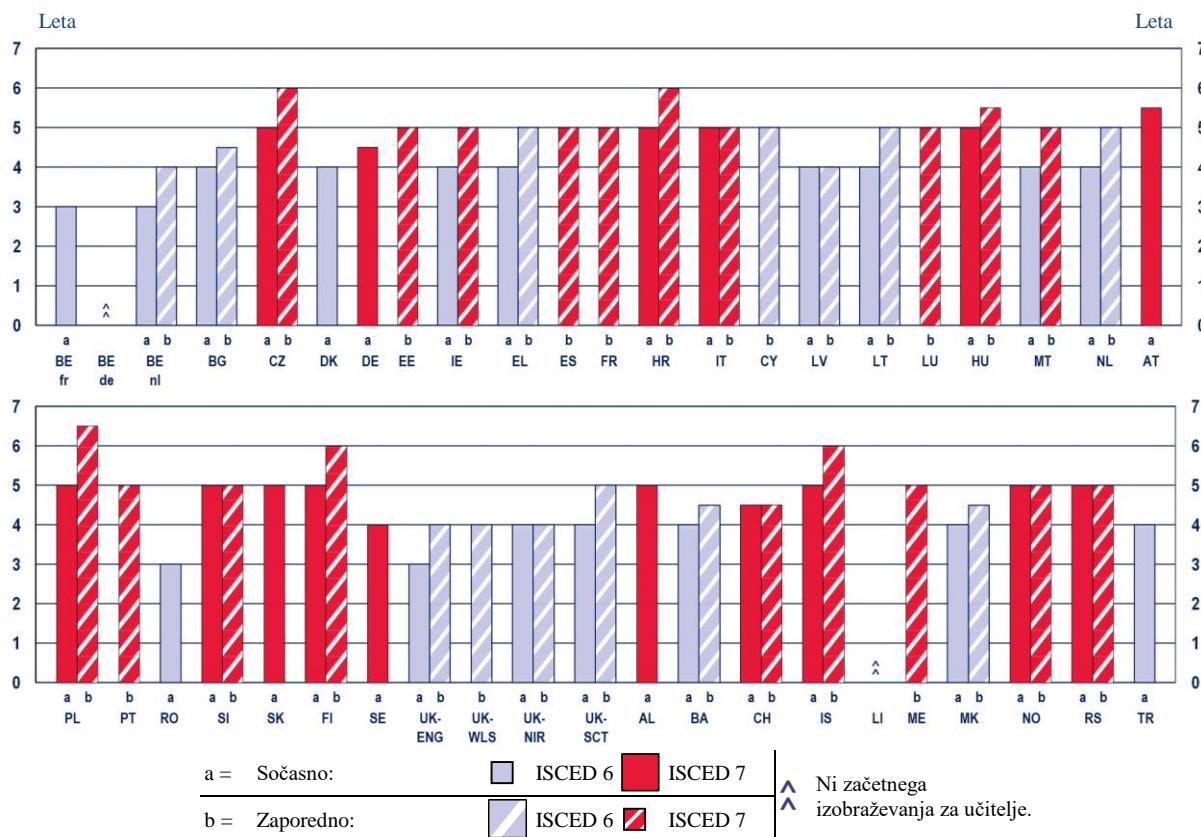

Vir: Eurydice.

ZAČETNO IZOBRAŽEVANJE

Programne začetnega izobraževanja in usposabljanj učiteljev lahko razdelimo v dva modela: vzporedni in zaporedni. Prvi so namenjeni izobraževanju učiteljev od začetka do zaključka, to pomeni, da se vsebine za pridobivanje predmetno specifičnih znanj izvajajo sočasno s strokovnimi predmeti za pridobivanje pedagoških znanj. V drugem modelu pa so programi namenjeni tistim, ki so pridobili terciarno izobrazbo v različnih študijskih programih in želijo nadaljevati izobraževanje za pridobitev kvalifikacije za učitelje. V več kot polovici evropskih sistemov izobraževanja lahko bodoči učitelji izbirajo med obema modeloma.

Slika 6: Najnižja zahtevana raven in najkrajše skupno trajanje začetnega izobraževanja učiteljev (v letih) v nižjem sekundarnem izobraževanju, 2019/20

Vir: Eurydice.

V EU je 54,9 odstotkov učiteljev poročalo, da so zaključili študijski program druge stopnje, medtem ko je 38 odstotkov poročalo, da ima diplomo prve stopnje terciarnega izobraževanja, in 2,7 odstotka učiteljev, da je zaključilo študijski program tretje stopnje. Ne glede na raven in trajanje začetnega izobraževanja učiteljev pa je pomembno, da bodoči učitelji med študijem razvijajo ne samo predmetno znanje, ampak tudi poklicne spretnosti. V sporočilu Evropske komisije o razvoju šol in odličnem poučevanju je bilo poudarjeno, da mora kakovostno začetno izobraževanje učiteljev kombinirati predmetno znanje, pedagoško teorijo in dovolj prakse v razredu. V skoraj vseh sistemih izobraževanja mora strokovno usposabljanje biti del programov začetnega

izobraževanja učiteljev. Najkrajše trajanje strokovnega usposabljanja, ki je v večini sistemov določeno, se razlikuje med državami: od 50 odstotkov začetnega izobraževanja skupaj v Belgiji (francoska skupnost), na Irskem in Malti do 8 odstotkov v Italiji in Črni Gori.

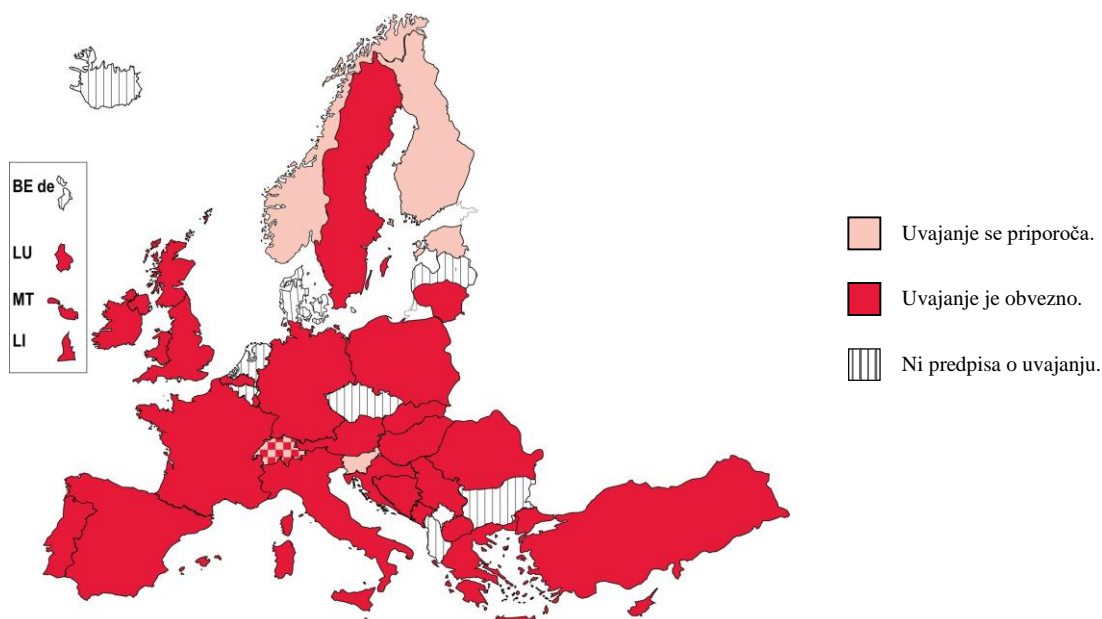
V Sloveniji in desetih drugih sistemih je odločitev glede deleža strokovnega usposabljanja v pristojnosti izobraževalnih institucij, saj so le te avtonomne pri določanju programov.

V skoraj polovici sistemov izobraževanja v Evropi je praksa v šoli obvezni del strokovnega usposabljanja. Med državami, v katerih je praksa obvezna, obstajajo velike razlike v zahtevanem najkrajšem trajanju, od 60 ECTS na Irskem do 5 ECTS v Romuniji.

UVAJANJE

V večini evropskih sistemov izobraževanja je uvajanje, ki predstavlja strukturirano podporo pri vstopu v poklic, obvezno, medtem ko je v Sloveniji, Estoniji, na Finskem, ponekod v Švici in na Norveškem priporočeno. Struktura in vsebina uvajanja učiteljev začetnikov v Evropi je različna, med najpogosteje regulirane elemente strukturiranega uvajanja sodijo mentorstvo in druge oblike profesionalnega razvoja (tečajji in seminarji) ter skupinsko poučevanje in zmanjšana učna obveznost v času uvajanja.

Slika 7: Status in trajanje uvajanja učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju, 2019/20

Trajanje (v mesecih)

BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT
⊗	⊗	○	⊗	⊗	⊗	12-24	12	(200 ur)	○	3.5-6	12	12	12	5	⊗	12	24	24	24	⊗	12
PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE		UK- ENG	UK- WLS	UK- NIR	UK- SCT	AL	BA	CH	IS	LI	ME	MK	NO	RS	TR
9	12	12	10	○	○	12		12	12	12	12	⊗	12	12-24	⊗	○	9	12	24	12	12

⊗ Ni predpisov o uvajanju.

○ Najkrajše trajanje uvajanja ni predpisano.

Vir: Eurydice.

Ocenjevanje novih učiteljev ob koncu uvajalnega obdobja je zelo razširjeno v Evropi. V večini sistemov, v katerih je uvajanje obvezno ali priporočeno, so novi učitelji formalno ocenjeni ob zaključku uvajalnega programa. V več kot polovici sistemov učitelji to oceno potrebujejo, da izpolnijo zaposlitvene pogoje. V teh sistemih je uvajanje del poskusnega obdobja. V Sloveniji, na Hrvaškem, v Romuniji, Črni Gori, Severni Makedoniji in Srbiji poteka ocenjevanje v obliki strokovnega izpita, ki predstavlja „državni“ ali „nacionalni“ izpit.

STALNI PROFESIONALNI RAZVOJ

V skoraj vseh evropskih državah je udeležba v stalnem profesionalnem razvoju (CPD) zakonsko določena dolžnost učiteljev. Po podatkih raziskave TALIS 2018 se je 92,5 odstotka učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju udeležilo najmanj ene dejavnosti CPD v 12 mesecih pred raziskavo. Večja razlika med državami je v ponudbi različnih dejavnosti CPD: seminarji in tečaji v živo ali preko spleta, branje strokovne literature, udeležba na konferencah ali kovčing, hospitacije... V EU so učitelji v povprečju opravili tri do štiri različne dejavnosti 12 mesecev pred raziskavo.

CPD je z vidika časa, namenjenega za različne dejavnosti razvoja, ki je dodeljen posameznemu učitelju, lahko obveznost in/ali pravica. Ko je obvezen, učitelji opravijo določeno najmanjšo količino dejavnosti v določenem času. Če je CPD pravica, se učitelju dodeli določena količina časa med in/ali izven delovnega časa. Učitelji se odločijo, ali bodo izkoristili ta čas, šola pa je dolžna zagotoviti priložnosti za razvoj. V Sloveniji je CPD obvezen, predpisi ga opredeljujejo kot pravico in dolžnost učiteljev.

Slika 8: Status CPD in najmanjše dodeljeno število ur za CPD, 2019/2020

Najmanjše dodeljeno število ur (h) ali dni (d) za CPD za dano število let (vrstica spodaj).

Obvezen čas je zapisan z odebeljeno modro, pravica z rdečo.

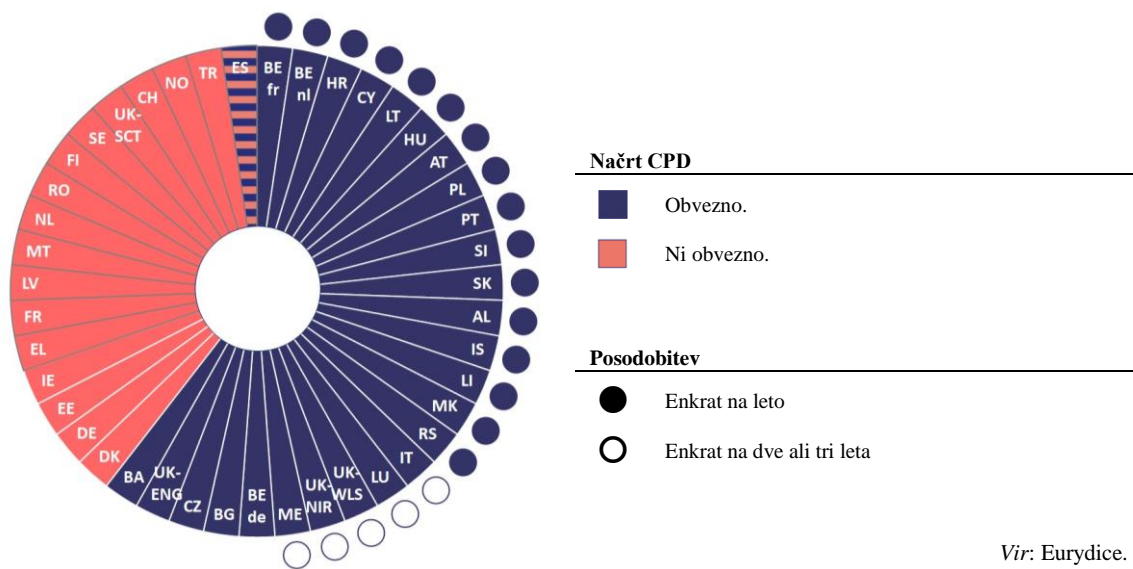
BE fr	BG	CZ	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PT	RO	SI	FI	SE	UK SCT	AL	BA	IS	ME	MK	RS
3d+ 3d	48h	12d	5d	5d	16h	36h	5d	16h	120h	40h	83h	15h	50h	(9d)	5d	(3d)	5d	35h	6h	(12h)	150h	24h	60h	100h
1	3	1	1	1	1	3	1	1	7	1	1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	5	3	5

Vir: Eurydice.

V večini sistemov izobraževanja mora šola načrtovati CPD. Praviloma je to del načrta dela šole in ga je treba vsako leto znova posodobiti. Tudi v Sloveniji. V državah, v katerih morajo šole imeti načrt CPD, je delež ravnateljev, ki so delali po načrtu, bistveno višji (65,6 odstotka) kot je povprečje EU (46,2 odstotka). Za te šole tudi velja, da učitelji pogosteje sodelujejo v CPD.

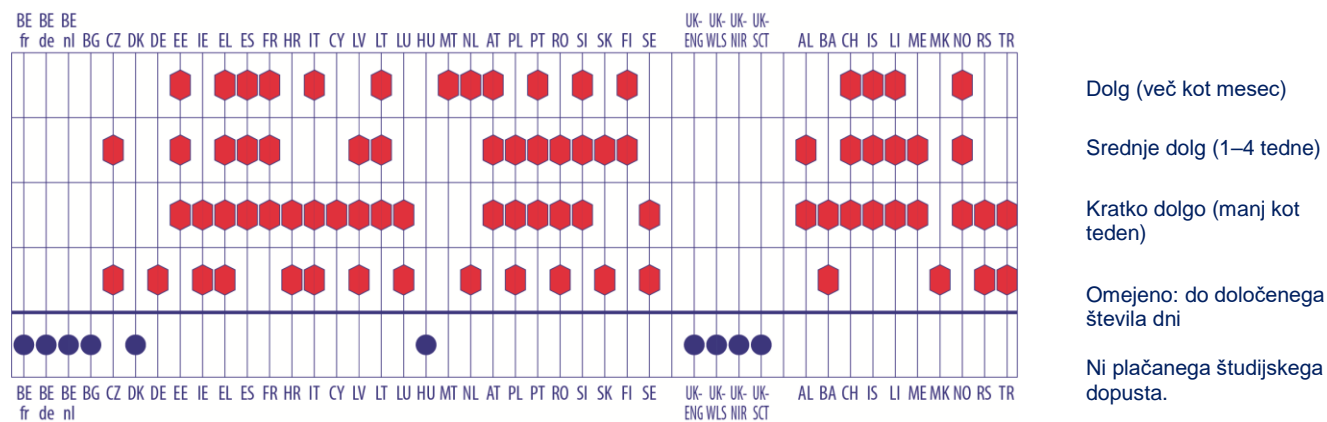
Slika 9: Obveznost šol imeti načrt stalnega profesionalnega razvoja (CPD), 2019/20

Vir: Eurydice.

Za vključevanje v dejavnosti stalnega profesionalnega razvoja učitelji potrebujejo čas. Dnevi ali ure CPD, ki sodijo v obveznost ali pravico, so običajno vključeni v redno delovno obveznost učiteljev, večina držav pa jim omogoča tudi plačan študijski dopust. V državah, v katerih lahko učitelj koristi srednje dolg plačan študijski dopust, je 50,5 odstotka učiteljev poročalo, da je CPD oviral izvedbo njihovega delovnega načrta. Ta odstotek je bil bistveno višji (55,8) v državah, v katerih učitelji nimajo možnosti plačanega študijskega dopusta.

Slika 10: Plačani študijski dopust za učitelje v nižje sekundarnem izobraževanju na leto, 2019/20

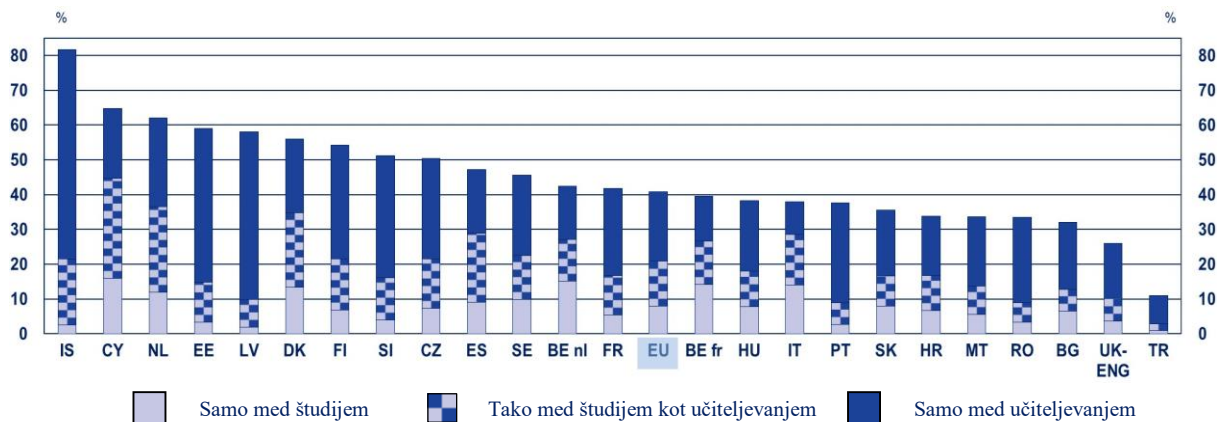

Vir: Eurydice.

V več evropskih državah so imenovali organ ali ustanovili agencijo, ki zagotavlja podporo učiteljem v nižjem sekundarnem izobraževanju na področju CPD. Praviloma nudi informacije o programih CPD, ki so na voljo ali so priznani, skrbi za digitalne platforme, organizirajo in izvajajo dejavnosti CPD ter nudijo metodološko podporo.

Slika 12: Delež učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju, ki je preživel različen čas v tujini (med začetnim izobraževanjem in/ali službo), 2018

Vir: Eurydice na podlagi podatkov TALIS 2018.

Države lahko promovirajo in sponzorirajo mobilnost učiteljev s finančnimi shemami na nacionalni ravni, teh držav je malo. Podpora transnacionalni mobilnosti učiteljev z namenom izboljšanja jezikovnih kompetenc, razvijanja in krepitev spretnosti učenja ali promocijo kulturne ozaveščenosti se izvaja tudi s pomočjo bilateralnih dogovorov. Praviloma učitelji odpotujejo v tujino za krajši čas, običajno za en ali dva tedna. Znotraj nacionalnih okvirov je lahko mobilnost vključena v različne kontekste stalnega profesionalnega razvoja, jezikovne podpore ali programov izmenjave. Tu gre za študijske obiske, usposabljanja, sledenja na delovnem mestu, sodelovanja na konferencah ali pri pouku.

Transnacionalna mobilnost učiteljev se razlikuje glede na učni predmet. Od leta 2013 so najbolj transnacionalno mobilni učitelji tujih jezikov. Leta 2018 je 70 odstotkov učiteljev tujih jezikov odpotovalo v tujino med začetnim izobraževanjem in/ali poklicno. To pa pomeni, da 30 odstotkov teh učiteljev ni bilo v programu transnacionalne mobilnosti, kar ima lahko negativne učinke na kakovost poučevanja tujih jezikov. Transnacionalna mobilnost učiteljev drugih predmetov je pomembno manjša: od okoli 40 odstotkov za učitelje branja in družboslovja do ne več kot 30 odstotkov za učitelje matematike.

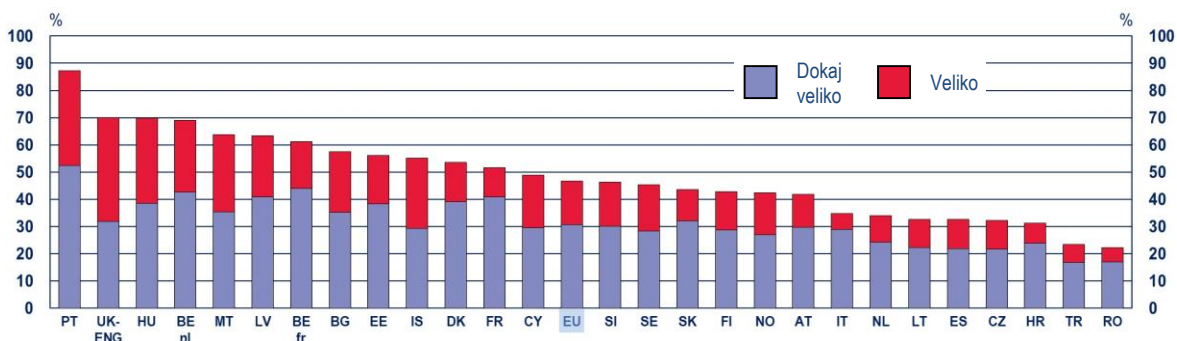
Nacionalne sheme financiranja učiteljev, ki želijo preživeti nekaj časa v tujini za namen profesionalnega razvoja obstajajo v manj kot polovici evropskih držav, predvsem v zahodno- in severnoevropskih državah. Dostopne so lahko vsem učiteljem, ne glede na predmet, ki ga učijo, ali ciljno usmerjene na učitelje tujih jezikov.

Programi EU ostajajo glavni vir sredstev za mobilnost učiteljev.

DOBROBIT NA DELOVNEM MESTU

Po podatkih raziskave TALIS 2018 je stres pogost med evropskimi učitelji. V Evropi 53 odstotkov učiteljev ne doživlja ali doživlja samo določeno mero stresa na delovnem mestu. To pomeni, da 47 odstotkov učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju doživlja stres pri delu.

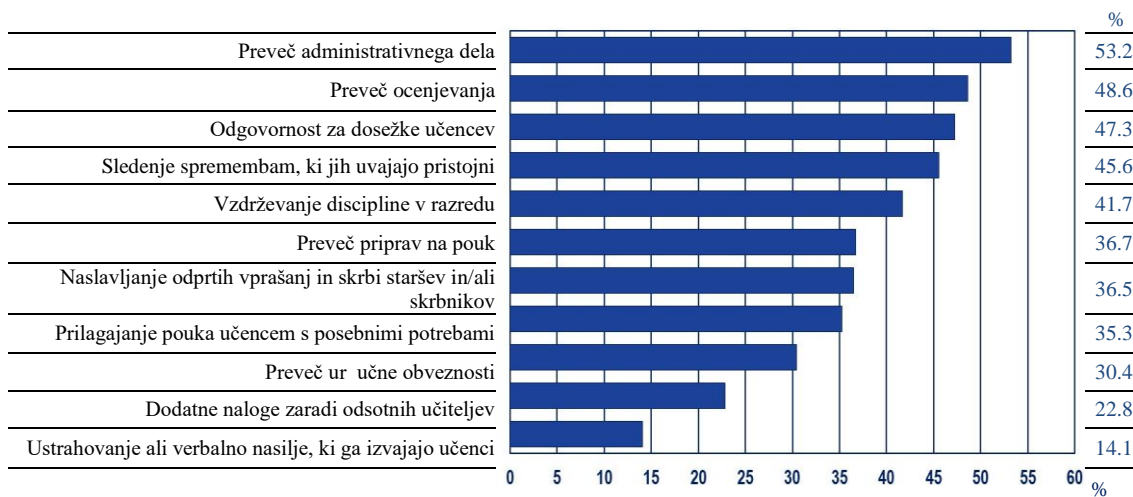
Slika 13: Delež učiteljev v nižjem sekundarnem izobraževanju, ki doživlja "dokaj veliko" ali "veliko" stresa pri delu, 2018

Vir: Eurydice na podlagi podatkov Talit 2018.

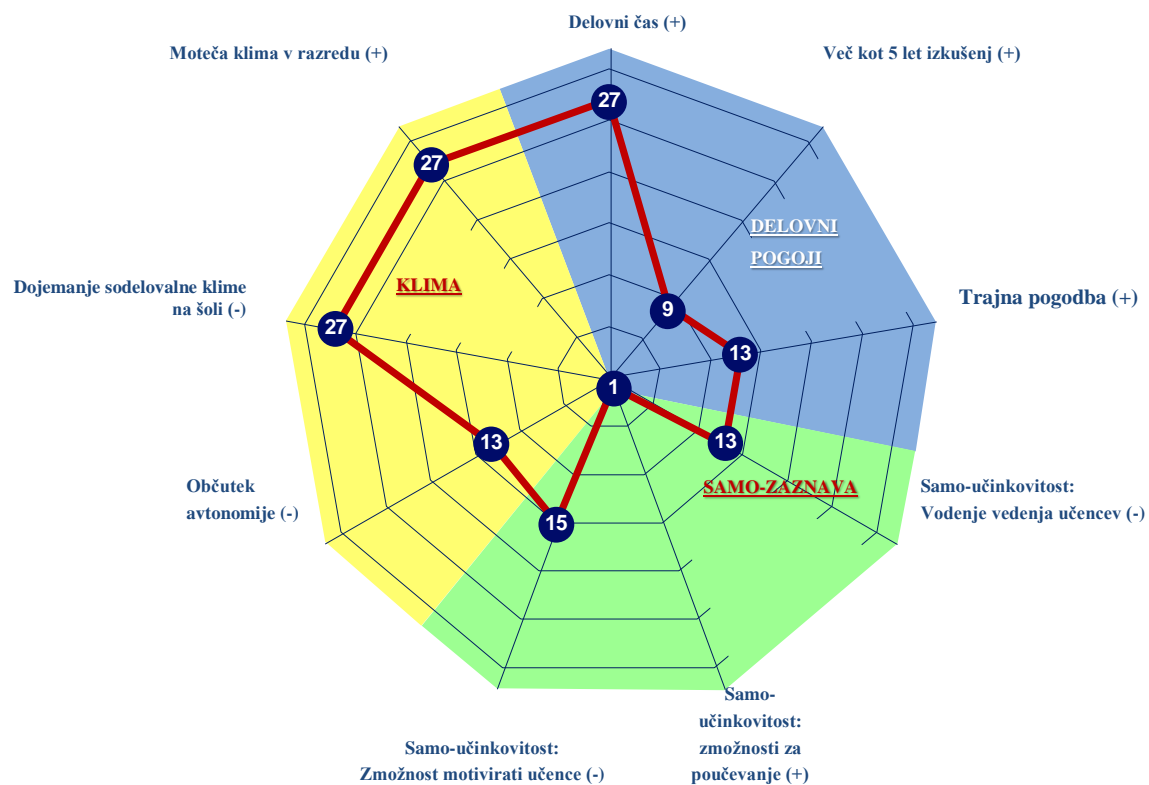
V Evropi 24 odstotkov oziroma 22 odstotkov učiteljev poroča, da delo učinkuje negativno na njihovo duševno oziroma telesno zdravje. Pomemben dejavnik dobrobita učiteljev je tudi ravnovesje med delom in zasebnim življenjem, ki lahko vpliva tudi na privlačnost učiteljskega poklica. Po podatkih raziskave TALIS 2018 je na ravni EU skoraj 55 odstotkov učiteljev poročalo, da jim delo pušča 'dokaj veliko' ali 'veliko' časa za zasebno življenje, kar pa še vedno pomeni, da precejšen delež učiteljev ne vidi ravnovesja med učiteljevim delom in zasebnim življenjem tako pozitivno.

Slika 14: Delež učiteljev, ki so poročali, da so naslednji dejavniki vir "dokaj veliko" ali "veliko" stresa v nižjem sekundarnem izobraževanju na ravni EU, 2018

Vir: Eurydice na podlagi podatkov TALIS 2018.

Slika 15: Število držav/regij, v katerih izbrani vidiki poklicnega življenja učiteljev v nižje sekundarnem izobraževanju statistično pomembno vplivajo na rezultat indeksa stresa, 2018

Vir: Eurydice na podlagi podatkov TALIS 2018.